

Ι Ω Α Ν Ν Ι Ν Α

ΚΕΙΜΕΝΟ-ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΕΣ: ΓΙΩΡΓΟΣ ΑΒΑΓΙΑΝΟΣ
ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ : ΙΩΑΝΝΑ ΔΕΙΚΤΑΚΗ

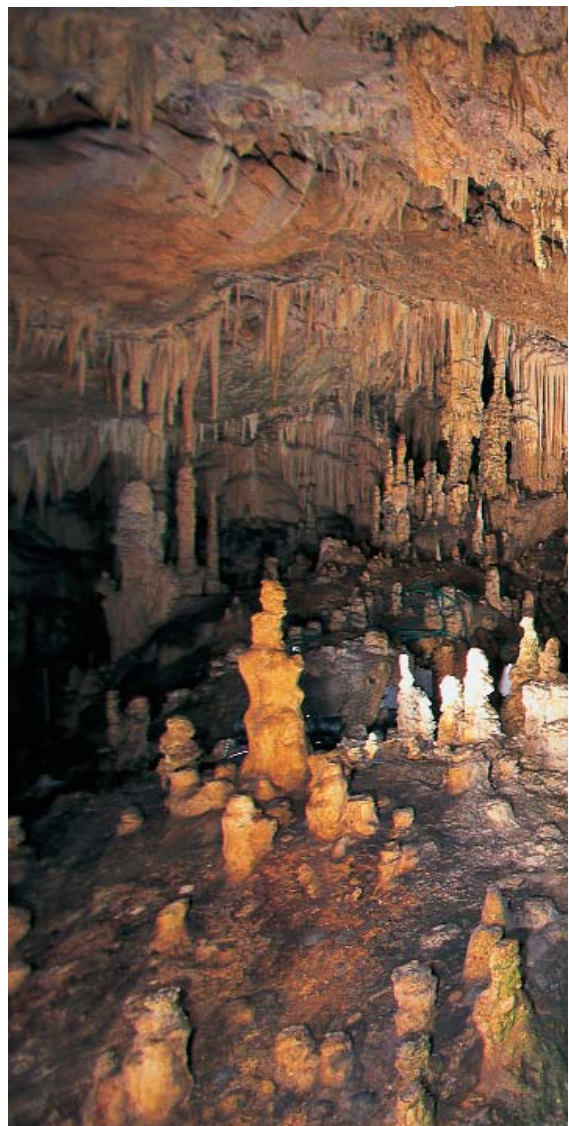
(ΤΟ ΣΠΗΛΑΙΟ ΠΕΡΑΜΑΤΟΣ)

Το 1941 οι κάτοικοι του Περάματος Ιωαννίνων για να γλιτώσουν από τους βομβαρδισμούς κρύβονταν στις τρύπες του λόφου "**Γκόριτσα**", δίπλα στο χωριό. Ένα παιδάκι, ο **Γιάννης Κοντογιάννης**, σκάβοντας με τα χέρια του σε ένα από αυτά τα φυσικά κοιλώματα βρήκε ένα άνοιγμα και χώθηκε έρποντας. Σε λίγο άρχισε να φωνάζει στους γονείς του ότι βρήκε σπηλιά στην οποία στέκονταν όρθιος. Ο **γερο-Σωτήρης Ζάκκας**, που στάβλιζε τα ζώα του στο κοιλωμα, και άλλοι γείτονες έσκαψαν και άνοιξαν την δίοδο. Βρέθηκαν στον πρώτο θάλαμο του σπηλαιίου. Η φυσική κρυψώνα λειτούργησε σαν καταφύγιο των δοκιμαζομένων κατοίκων του Περάματος και στρατιωτών των μονάδων που έδρευαν στην περιοχή.

Κάποιες άλλες μαρτυρίες παλιών κατοίκων του χωριού αναφέρουν ότι η είσοδος της σπηλιάς ήταν γνωστή πριν το 1900 και ότι ο Μπέης Χολιάσης Εφέντης την έκλεισε το 1907 για λόγους ασφαλείας.

Μετά τον πόλεμο ο **Ζάκκας** χρησιμοποίησε την σπηλιά για χοιροστάσιο. Το 1941 ο καθηγητής γυμναστικής **Κώστας Κασβίκης**, περαστικός από το Πέραμα μαζί με κάποιους στρατιώτες που ήξεραν την σπηλιά, κατέφυγαν σε αυτή στην διάρκεια αεροπορικού βομβαρδισμού. "*Πάμε θα δεις και μια σπηλιά. Κρύβεται πολύς κόσμος εκεί*", αναφέρει ο **Κ. Κασβίκης**. "*Πήγαμε, το σκοτάδι όμως και η εθνική περιπέτεια δεν μας άφηναν να σκεφθούμε τότε τίποτε πιο πολύ, από το πώς θα αντιμετωπίσουμε την*

δουλεία πουρχότανε.".

Το 1951 ο ιδρυτής της νεοϊδρυθείσας Ελληνικής Σπηλαιολογικής Εταιρείας **Γιάννης Πετρόχειλος** επισκέφθηκε το σπήλαιο και ενημέρωσε τον τότε Νομάρχη Ιωαννίνων **Χρήστο Κιτσιόδη** για την ανάγκη προστασίας του. Όπως αναφέρει ο **Κ. Κασβίκης** με τον Νομάρχη και τον στρατηγό **Σ. Γκίκα** μπήκαν στην σπηλιά, για 50 περίπου μέτρα, για να διαπιστώσουν τα απαραίτητα για την αξιοποίηση. Ακολούθησε διάνοιξη της εισόδου και διαμόρ-

Τα "ΒΑΣΙΛΙΚΑ ΑΝΑΚΤΟΡΑ" η πρώτη μεγάλη αίθουσα που αντικρίζουν οι επισκέπτες. Φτάνουν εδώ αφού περάσουν από τον στενό διάδρομο της εισόδου, ανεβαίνουν μια λαξευμένη στον βράχο σκάλα και επισκέπτονται την αίθουσα του "ΣΤΑΥΡΟΥ" με διαστάσεις 90 X 70 μέτρα. Είναι από τις μεγαλύτερες και πιο στολισμένες του σπηλαιού.

φωση του προπυλίου χώρου από την Νομαρχία Ιωαννίνων.

Τον Ιούλιο του 1952 ομάδα της Ελληνικής Σπηλαιολογικής Εταιρείας που αποτελούσαν οι Γιάννης & Άννα Πετρόχειλου και οι Νίκος

& Λίζα Ζέρβα, εξερεύνησαν ένα μέρος του σπηλαιού και το χαρτογράφησαν.

Τον Αύγουστο του 1952 ο Κώστας Κασβίκης ξαναμπαίνει

στην σπηλιά και να πώς δημοσίευσε την εμπειρία του η εφημερίδα "Ηπειρωτική Εστία" : "Ο υποφαινόμενος σαν μέλος της Ελληνικής Σπηλαιολογικής Εταιρείας έπρεπε να προσφέρω και τις δικές μου υπηρεσίες για συμπλή-

ρωμα, περισσότερο εκτεταμένες μάλιστα, χάριν της Ηλείου στην οποία υπηρετώ. Επεχείρησα και πραγματοποίησα το λοιπόν μέχρι της στιγμής τρεις εξερευνήσεις την πρώτη στις 25, την δεύτερη στις 27 Αυγούστου και την τελευταία στις 30 Σεπτεμβρίου του 1952. Στη σπηλιά μέσα παρέμεινα για διάφορες παρατηρήσεις, εξερευνήσεις και μετρήσεις επί οκτώ ώρες την πρώτη φορά, δέκα την δεύτερη και έξι την τρίτη. Έφθασα μέχρι βάθους 400 μέτρων, ρεκόρ για ελληνικό σπήλαιο.

Για τις παρατηρήσεις μου δεν έκανα βέβαια

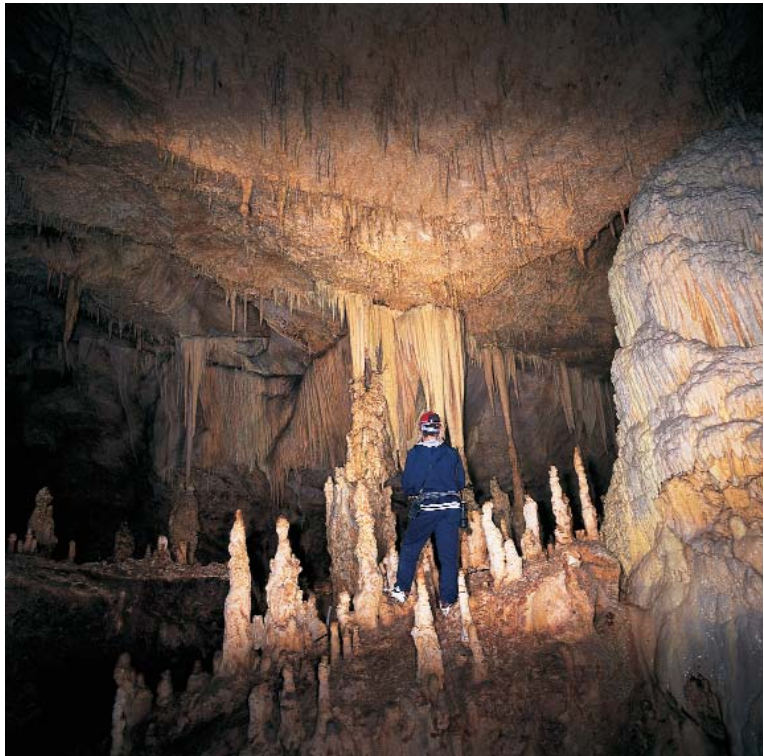
χρήση ειδικών οργάνων, χρησιμοποίησα μόνο πυξίδα, μετροταινία και σπάγγο καθοδηγήσεως. Ο σκοπός μου δεν ήταν καθαρά επιστημονικός αλλά γενικός και προ πάντως περιγραφικός. Όταν λοιπόν πήγα για πρώτη φορά στο Πέραμα και ζήτησα συντροφιά νέων να με συνοδέψουν, να κάμω την πρώτη συστηματική εξερεύνηση, φωτογράφιση και σχεδιαγράφιση του εσωτερικού της σπηλιάς, αρκετά παιδιά του δημοτικού σχολείου παρουσιάστηκαν να με οδηγήσουν και να με βοηθήσουν. Με βάση λοιπόν το σπίτι της φιλόξενης οικογένειας του Στε-

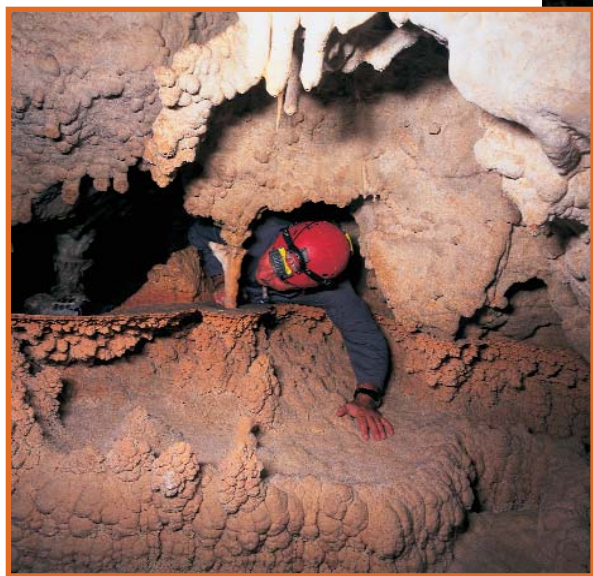
φάνου Ντόβα, που κατοικεί απέναντι από το στόμιο της σπηλιάς, ετοιμάστηκα, πήρα μαζί μου τρόφιμα και νερό, κηρία πολλά, σπάγγο μπόλο και την πυξίδα, έδιωξα τους πολύ μικρούς που ήθελαν να με ακολουθήσουν, κρατήσα πέντε, τους πιο μεγάλους, και μπήκαμε όλοι μαζί στη σπηλιά. Μα ώσπου να φθάσω στον πρώτο μεγάλο θάλαμο ξετυλίγοντας τον σπάγγο και κρατώντας σημειώσεις, ένας μόνο μου είχε απομείνει, ο καημένος ο Βαγγέλης Καζανάς. Αλλά κι αυτός, σαν με είδε να εξοικειώνομαι και να χάνομαι προς τα βάθη φοβήθηκε, με φώναξε και μου λέει ότι θέλει να γυρίσει στο χωριό του. Χρειαζόμουνα τουλάχιστον ένα βοηθό, μα τι να κάνω; Τούδωσα κερδί και σπίρτα ρεζέρβα, και τον άφησα να επιστρέψει, ακολουθώντας προσεκτικά τον σπάγγο. Κι έμεινα μόναχος, δήλωσα υπηκοότητα στον Πλούτονα κι άρχισα να δοκιμάζω για πρώτη φορά σε τέτοιο βάθος τις εξερευνητικές μου ικανότητες, αλλά και να χορταίνω ήσυχος ένα έργο τέχνης της φύσεως, ένα αριστούργημα στο είδος του, που δεν ξέρω αν θα μου δοθεί η ευκαιρία να δω καλύτερο. Έπειτα η "ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΕΣΤΙΑ" με παρεκάλεσε να της ετοιμάσω και σχετικό λεπτομερές άρθρο, και νάναι, λέει, μεγάλο και πλήρες. Ευκαιρία επομένως να λανσαριστώ και για ... σπονδαίος σπηλαιολόγος. Περιήλθα λοιπόν κατ' αρχήν και εξέτασα όλα τα διαμερίσματα του πρώτου θαλάμου, όπως περιγράφονται στο

ειδικό μέρος, επεσήμανα τα πλέον χαρακτηριστικά κρυσταλλικά αριστουργήματα και η ώρα 5 το απόγευμα βγήκα από τη σπηλιά, σύμφωνα με συνάντηση που είχαμε κλείσει και παρέλαβα τον εκδότη της "ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗΣ ΕΣΤΙΑΣ" δημοσιογράφο κ. **Μιχ. Μάνο**, αποδειχθέντα λίαν ενθουσιώδη στην προσπάθεια διαφυλάξεως και αξιοποιήσεως του σπηλαιίου, και τον φωτογράφο κ. **Γκογκώνη**, λαβόντα πολλές φωτογραφίες του εσωτερικού με έξοδα της "ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗΣ ΕΣΤΙΑΣ". Τη μεθεπομένη ο υποφαινόμενος ξαναπήγα στη σπηλιά για να ολοκληρώσω, όπως ήλπιζα, τις απαραίτητες μετρήσεις και παρατηρήσεις. Άλλωστε καλοκαίρι ήταν, άλλος κόσμος παραθερίζει, ας

Οι "ΛΑΜΠΑΔΕΣ" είναι ένα μεγάλο σταλαγματικό σύμπλεγμα που δεσπόζει στα δεξιά του θαλάμου του "ΤΕΜΠΛΟΥ". Το όνομα δόθηκε από το χαρακτηριστικό σχήμα των σταλαγματιών.

Το πρώτο τουριστικά αξιοποιημένο σπήλαιο στην Ελλάδα διαθέτει την μεγαλύτερη ποικιλία Λιθωματικού διάκοσμου με περισσότερες από 20 διαφορετικές σταλακτιτικές μορφές.

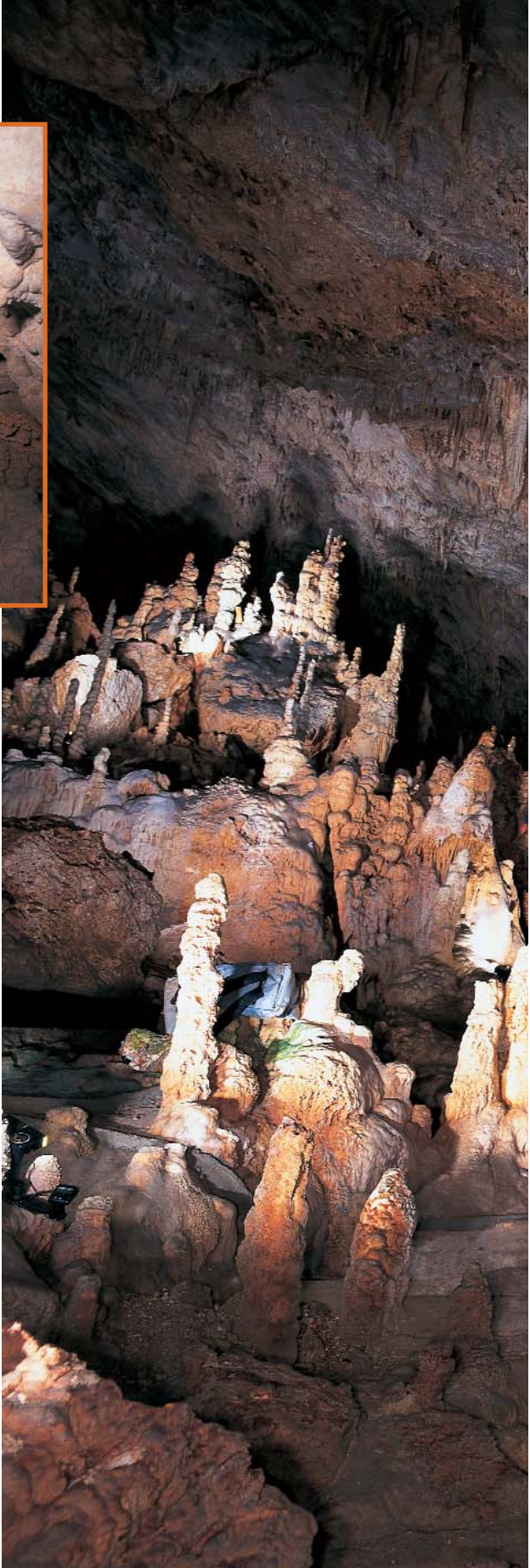

Περνώντας από ένα λαβύρινθο στενών διαδρόμων εξερευνήσαμε τμήματα του σπηλαίου άγνωστα μέχρι τώρα. (Επάνω) Το "ΑΡΜΟΝΙΟ" είναι το χαρακτηριστικό σταλαγμιτικό σύμπλεγμα στα δεξιά. Πίσω του υπάρχουν λιθωματικές λεκάνες που γεμίζουν με νερό τον χειμώνα.

ασχοληθώ κι εγώ λιγάκι περισσότερο μ' αυτό το σπορ, είπα, αφού μαζί με την ευτυχία, την τόλμη και τόσες άλλες αρετές που καλλιεργεί τη δοκιμασία στην οποία υποβάλλει όλο τον οργανισμό και την ψυχή, δίνει και τη χαρά της κατακτήσεως, τη χαρά της μεγάλης νίκης και της πρωτοποριακής γνώσεως. Κι ο ίδιος θα διασκεδάσω, και διαφήμιση της σπηλιάς θα κάνω και το παράδειγμα στους νεότερους θα δώσω να γίνονται παρατηρητικοί.

Αλλά η σπηλιά του Περάματος είναι, είπαμε, λαβύρινθος, γι' αυτό και χρειάστηκε να ξαναμπώ. Ετούτη τη φορά ήρθαν μαζί μου και ο Γενικός Επιθεωρητής Μέσης Εκπαίδευσης **Σταύρος Κοκκινιάκης**, διακεκομμένος φυσιολάτρης, κι ο καθηγητής του Γυμνασίου Θηλέων Ιωαννίνων κ. **Παπακώστας**, οι οποίοι επί τριώρον απεθαύμαζαν "τα εν σοφία ποιηθέντα έργα του Κυρίου". Μετά την αναχώρηση των ανωτέρω, ο υποφαινόμενος, διαπιστώνοντας συνέχεια του σπηλαίου, παρέμεινα για την πλήρη εξερεύνηση. Εισέδουσα σ' όλα τα συνεχόμενα προς το

Μια από τις αίθουσες που εξερευνήσαμε

είναι γεμάτη από κατάλευκους

σταλακτίτες και πέτρινα παραπετάσματα.

Η πρόσβαση εδώ γίνεται

από πολύ στενά περάσματα

και κάθετα βάραθρα.

Β' μεγάλο θάλαμο διαμερισμάτα και προχώρησα μέχρι τις "ΣΥΜΠΛΗΓΑΔΕΣ".

Εδώ τελειώνει ο σπάγγος, τα κηρία λιγοστεύουν, το ενδιαφέρον όμως κορυφώνεται. Πού οδηγεί αυτή η σχισμή; Σ' άλλο θάλαμο; Σε βάραθρο; Βγαίνω από το σπήλαιο και στέλνω ένα μικρό παιδί να μου αγοράσει κηρία και σπάγγους, και η ώρα 8 το βράδυ ξεκινώ πάλι για τα ενδότερα. Καμμιά δεκαριά νεαροί με περιστοιχίζουν και με παρακαλούν να τους πάρω μαζί μου, μα είναι τόσο δύσκολο. Έπειτα δεν είχα καιρό για καθυστερήσεις με συντροφιά η οποία δεν διέθετε τα απαραίτητα εφόδια. Ο

ένας από τους νέους επιμένει. "Είμαι ο Κοντογιάννης που ανακάλυψα τη σπηλιά". "Βρε καλώς τον, σε αναζητούσα. Μα εσύ έχεις δικαιώματα, έλα μαζί μου". Ξαναφθάνουμε λοιπόν στη σχισμή, και προχωρούμε ως το τέarma της, οπότε διαπίstωσα ότι δεν υπάρχει συνέχεια. Συμπληρώνουμε όμως με τον Κοντογιάννη την εξερεύνηση και των διαμερισμάτων της ΒΑ πλευράς του Β' μεγάλου θαλάμου και η ώρα 10 το βράδυ αφήσαμε τη σπηλιά."

Στη συνέχεια ο Κώστας Κασβίκης περιγράφει το σπήλαιο ως ακολούθως: "Αν μπαίνοντας στο σπήλαιο, σταθούμε στο τέarma του διαδρόμου,

στην είσοδο δηλαδή του Α' μεγάλου θαλάμου, και τον φωτίσαμε με τα κηρία της συντροφιάς ή κανένα δυνατό λουξ μια έκσταση μας καταλαμβάνει. Ο πρώτος αυτός θάλαμος μοιάζει με μυστηριώδη νεκρή πολιτεία, με υπερπολυτελέστατο άντρο θεοτήτων, οι οποίες δεν αποκλείεται, σκεφτόμαστε, να διαμαρτυρηθούν κατά κάποιον τρόπο για τη βεβήλωση. Αυτόματα και χωρίς υπερβολή, η σκέψη του καθενός στρέφεται κινηματογραφικά προς τον εσωτερικό του άνθρωπο, και εξετάζει αστραπιαία τις σχέσεις του με το θάυμα που ατενίζει.

Τα παιδιά του Περάματος το θάλαμο τον λένε "Νεκροταφείο", γιατί το δάπεδό του είναι δασωμένο από πολυάριθμους σταλαγμίτες, άλλους σταυροειδών σχημάτων, άλλους αγαλματομορφους, άλλους σε σχήματα κηροπηγίων, ανεστραμμένων ρουθουνιών ελεφάντινων προβοσκίδων, χιονισμένων κυπαρισσιών, κ.ο.κ. Μετά τους σταλαγμίτες του δαπέδου το μάτι μας έλκεται από τις μεγάλες κολώνες που βλέπουμε στο εσωτερικό. Οι περισσότερες είναι κατάλευκες ή χρώματος κιτρινωμένου μαρμάρου και υψώνονται περήφανες ως την οροφή για να κόψουν, λες, την μονοτονία του χάους, ή για να στηρίξουν τον θόλο. Μερικές, ιδίως οι πιο χονδρές, μοιάζουν με θεόρατους κορμούς ελαιών ριζιάρικους και με ζωνάρια σε πολλά σημεία, άλλες κατάλευκες σαν τη ζάχαρη. Ποιος ξέρει πόσες χιλιάδες χρόνια χρειάστηκαν για να πάρουν οι κολώνες το

σημερινό τους όγκο". Και ο κ. Καυβίκης συνεχίζει : "Κάποτε προ χιλιάδων ετών κόπηκε ο τόπος κάτω από τα πετρώματα του λόφου Γορίτσα και σχηματίστηκε ένα χάσμα. Φανταστείτε, πόσο άσχημο θα ήταν με την πρώτη γέννησή του αυτό το χάσμα. Μα η φύση, που φτιάχνει κι άσχημα πράγματα, αλλά της αρέσουν τα ωραία πιο πολύ, θέλησε να διορθώσει κι αυτό το φορικό κενό, όπως κάνει και με τ' άλλα σπήλαια σαν πρωτομάστορας τη διαρρυθμισμό στοών και κιονοστοιχιών, τα μαρμάρια επιχρίσματα, την επίπλωση, τα καλλιτεχνήματα, την αγαλματοποιία. Κι άρχισε με κέφι και υπομονή τη δουλειά. Και τι δούλεψε με τα ελάχιστα μόρια αλάτων που περιέχουν οι σταγόνες που

Μια λιθωματική λεκάνη που γεμίζει νερό τον χειμώνα. Καλύπτεται από "ΝΕΦΡΟΕΙΔΕΙΣ" ανθρακικές αποθέσεις που αποκαλύπτονται όταν υποχωρούν τα νερά. (Αριστερά) Κρυσταλλικοί πυλώνες σε μια περιοδική λίμνη που ανακαλύψαμε περνώντας από μια σχισμή του βράχου. Τα νερά φθάνουν μέχρι τη μέση όπου και τελειώνουν οι κρυσταλλικοί σχηματισμοί.

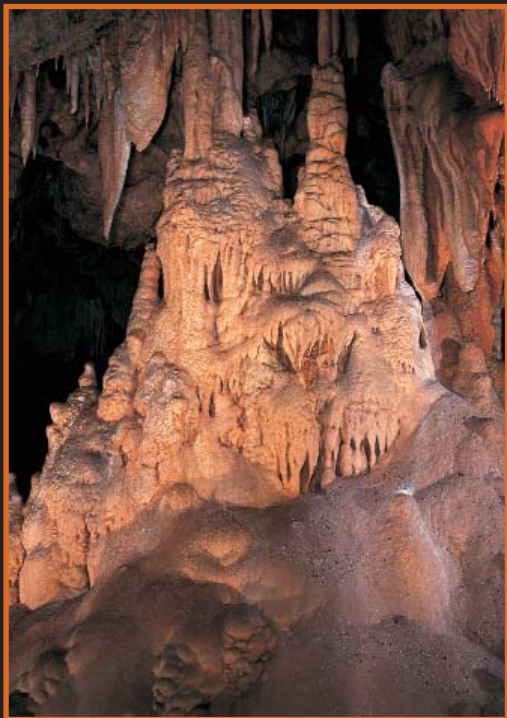
Τα δύο "ΑΡΜΟΝΙΑ" όπως φαίνονται από τον μεγάλο εξώστη της αίθουσας των "ΑΝΑΚΤΟΡΩΝ". Πίσω τους βρίσκεται το "ΑΠΟΛΙΘΩΜΕΝΟ ΔΑΣΟΣ" με σφαιροειδείς σταλακτίτες.

πέφτουν σιγά-σιγά και αραιά από την οροφή, σταγόνες, που σχηματίζονται από λίγα νερά που βυζαίνει προς τα βάθη η γη, έχτισε πλουμιστό παλάτι. Η σταγόνα λοιπόν έφτιαξε αυτά τα καταπληκτικά πράγματα, τι παράδειγμα υπομονής. Παράδειγμα για όλους μας.

Ότι υποπίπτει αμέσως στην αντίληψη του επισκέπτη του σπηλαίου είναι η παρουσία των νυχτερίδων, οι οποίες κατά δεκάδες εκατοντάδων κατοικούν και περιφέρονται στη σπηλιά, τρεφόμενες από σπηλαιόβιους μικροοργανισμούς, μερικοί των οποίων ομοιάζουν με αραχνοειδή και δίνουν την εντύπωση στον ασυνήθιστο επισκέπτη που τις ακούει από τον διάδρομο ενώ πλησιάζει να τοιχορρίζουν παράξενα και μονότονα, ότι περιστοιχίστηκε από πνεύματα και δύσκολα ξεμακραίνει από τη συντροφιά. Τα μεσημέρια οι νυχτερίδες κρέμονται από την οροφή του θαλάμου κατά μπουλούκια, όπως ακριβώς το μελίτσι όταν μα-

ζεύεται στις διχάλες κανενός δένδρον, ή οι κάμπιες των πεύκων που κάνουν φωλιές στ' ακρινά τους βλαστάρια. Τα ήσυχα βοιάδνα οι περωτοί αυτοί κάτοικοι της σπηλιάς βγαίνουν από το διάδρομο κατά ατελείωτα σμήνη για να βρουν στο ύπαιθρο την τροφή που τους λείπει. Ως εδώ μικρή η ενόχλησή τους, αλλά εκείνη η κοπριά τους, που νυφώνεται και σε μικρούς σωρούς κάτω από τις φωλιές έχει χαρακτηριστική κακοσμία, όταν την πλησιάζει ο επισκέπτης, και μυρίζει τόσο πιο άσχημα, όσο πιο πολύ τυγχάνει να μουνκεύει από τη υγρασία της σπηλιάς. Τριάντα έως σαράντα τ.μ. εν συνόλω του διαπέδου του θαλάμου αυτού είναι σκεπασμένα από, παχειά ή λεπτά, στρώματα κοπριάς νυχτερίδων. Απομακρυνόμενος ο επισκέπτης από τους σωρούς αυτούς, παύει και να ενοχλείται από τη δυσάρεστη οσμή.

Ευτυχώς κοντά στις πλευρές, όπου βρίσκονται και τα σταλακτιτικά αριστουργήματα, ελάχι-

Στα μη τουριστικά τμήματα του σπηλαίου μια ποικιλία λιθωματικών μορφών αποκαλύπτεται στα μάτια των σπηλαιολόγων. Ένα άλλο σπήλαιο ανέγγιχτο από τους ανθρώπους υπάρχει εδώ.

στες νυχτερίδες συχνάζουν, διότι προτιμούν τον ψηλό και πετρώδη θόλο του κέντρου, ο οποίος δεν παρουσιάζει ρωγμές, γι' αυτό δεν έχει και σταλακτίτες κι είναι επομένως κατάλληλος για φώλιασμα". Η γλαφυρή αναφορά του κ. Κασβίκη συνεχίζει με λεπτομερή περιγραφή των αιθουσών του σπηλαίου.

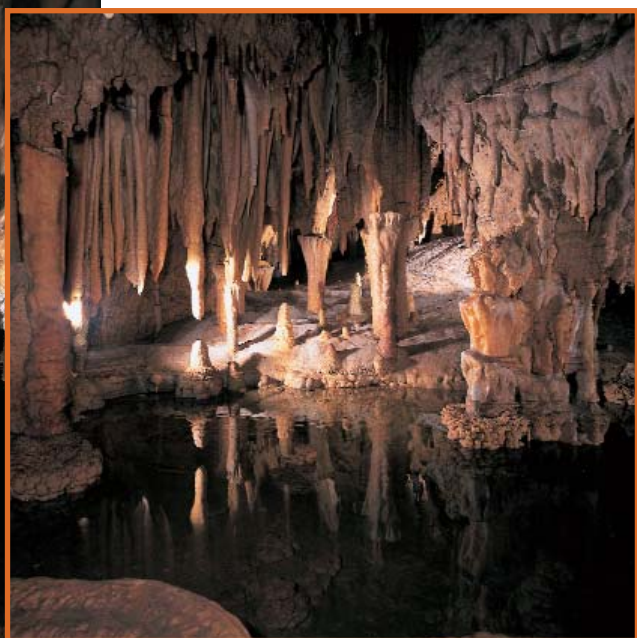
Το άρθρο αυτό και η σπηλαιολογική μελέτη του Γιάννη Πετρόχειλου απετέλεσαν την αρχή των προσπαθειών για την τουριστική αξιοποίηση του σπηλαίου. Τα έργα τουριστικής αξιοποίησης άρχισαν το **1956** με την επίβλεψη του **Δ. Λιάγκου** (μέλους της Ε.Σ.Ε.) και της Άνας Πετρόχειλου και διήρκεσαν μέχρι το **1960**. Οι διάδρομοι λαξέυτηκαν με προσωπική εργασία των κατοίκων του Περάματος και κατά την γνώμη μου αποτελούν παράδειγμα προς μίμηση για όλα τα τουριστικά αξιοποιημένα σπήλαια. Αυτό γιατί φτιάχτηκαν με απόλυτο σεβασμό προς το σπήλαιο και εναρμονίζονται θαυμάσια

προς το υπόγειο περιβάλλον. Η ευαισθησία της Άνας Πετρόχειλου και η αγάπη της για τα σπήλαια συνετέλεσαν σ' αυτό.

Κατά τη διάνοιξη των διαδρομών βρέθηκε χαυλιόδοντας σπηλαιάς άρκτου με μήκος 12 εκατοστών. Ανασκαφές του Γιάννη Πετρόχειλου στο σημείο αυτό απεκάλυψαν οστά και δόντια πολλών αρκούδων. Τα ευρήματα πριν λίγα χρόνια επέστρεψαν από το Παλαιοντολογικό Τμήμα του Πανεπιστημίου Αθηνών στον **Λήμο Περάματος**. Για εμένα το σπήλαιο αυτό έχει μια ξεχωριστή σημασία αφού είναι το πρώτο που επισκέφθηκα στη διάρκεια σχολικής εκδρομής του δημοτικού σχολείου από τη Θεσσαλονίκη, στα Γιάννενα.

Το συναίσθημα που θυμάμαι, πιο έντονα από τότε, είναι η περιέργεια για τα σκοτεινά περάσματα στα όρια του τεχνητού φωτισμού που κέντρισαν την φαντασία μου. Ο προβληματισμός για το τι κρύβεται στα σωθικά της γης,

Οι λίμνες του σπηλαίου Περάματος

είναι από τις ομορφότερες

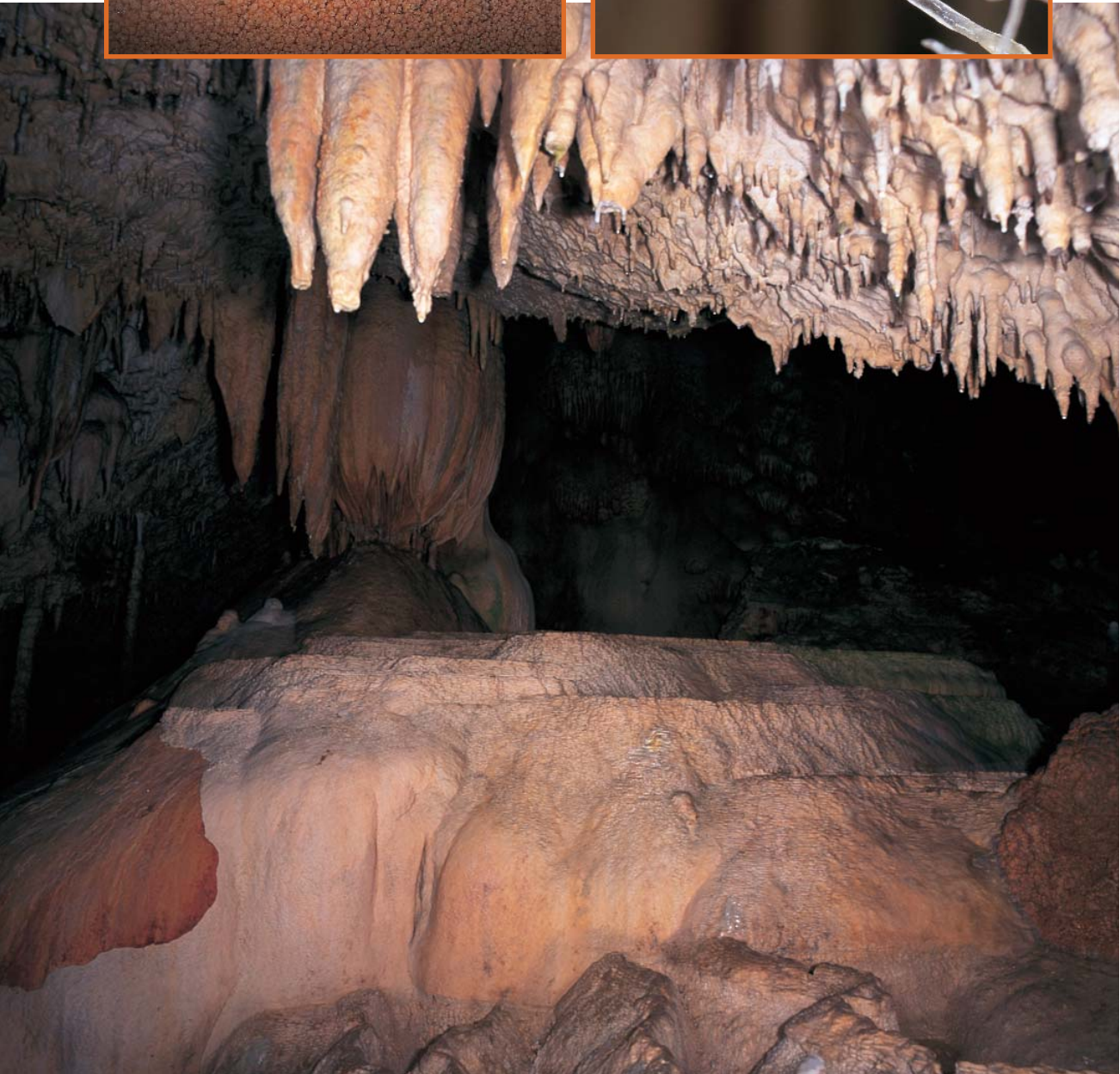
που υπάρχουν στα ελληνικά σπήλαια.

Τα πέτρινα νούφαρα που τις

περιβάλλουν είναι μοναδικά.

Στα διάφανα νερά
καθρεπτίζονται οι
σταλακτίτες που κοσμούν
την οροφή.

που βρισκόταν μέσα μου από τότε που θυμάμαι τον εαυτό μου, με κυριεύει σε τέτοιο βαθμό που ξέκοψα από τους άλλους αλλά πριν χωθώ σε κανένα σκοτεινό πέρασμα η άγρια φωνή του δασκάλου, συνηθισμένου από τα καϊώματά μου, με επανέφερε στην τάξη. Το μυαλό μου γέμισε από ανεξερεύνητες αίθουσες με πέτρινα θαύματα, που ήμουν σίγουρος ότι θα ανακάλυπτα αν με άφηναν ελεύθερο με ένα φακό εκεί μέσα.

Ένοιωσα μεγάλη ζήλια για τους Πετροχείλους που είχαν αυτό το δικαίωμα. Η φαντασία μου

ξεχειλίσει όταν ο Ξεναγός μας έδειξε τη λίμνη με τα νούφαρα και έτρεξε σε υπόγεια ποτάμια με μαύρα νερά που τρέχουν κάτω από την σπηλιά. Όταν βγήκαμε ρώτησα τον δάσκαλο πώς κάποιος γίνεται σπηλαιολόγος. Δεν ξέρω ακριβώς να σου πω, μου απάντησε, αλλά άμα μεγαλώσεις είμαι σίγουρος ότι θα βρεις τον τρόπο.

Ξαναπήγα στο σπήλαιο το 1996, σπηλαιολόγος πια, με τον **Παναγιώτη Πάλμερ**. Φωτογραφίζαμε κάποια τμήματα όταν ήρθαν να μας συναντήσουν οι γυναίκες μας με την κόρη μου

που ήταν μόλις δύο-μια ετών. Έμειναν κοντά μας ώπου διαπιστώσαμε ότι χάσαμε τη μικρή. Τη βρήκαμε γρήγορα σκαρφαλωμένη σε έναν μεγάλο σταλαγμίτη να μας κοιτάζει σιωπηλά από ψηλά.

Τον Αύγουστο του 2005 στη διάρκεια του Παγκοσμίου Συνεδρίου Σπηλαιολογίας στον Κάλαμο μετά την βράβευσή μου με το πρώτο βραβείο στον Παγκόσμιο Διαγωνισμό Σπηλαιολογικής Φωτογραφίας ήρθα σε επαφή με τον **Κώστα Γκόγγο**, Πρόεδρο του "Οργανισμού Σπηλαίου Περάματος" μήχη η ιδέα της συστηματικής φωτογράφισης και περαιτέρω εξερεύνησης του σπηλαίου, και δύο μήνες μετά πάλι με τον Παναγιώτη Πάλμερ φθάνουμε στο Πέραμα με διακόσια κιλά φωτογραφικό εξοπλισμό.

Ο Διευθυντής του σπηλαίου **Γιάννης**

Επάνω αριστερά νεφροειδής σχηματισμός καλυμμένος με κρυστάλλους. Επάνω δεξιά η σταγόνα στην άκρη ενός μικρού σταλαγμίτη είναι η αρχή της δημιουργίας του λιθωματικού διάκοσμου, κάτω ένας χαρακτηριστικός σχηματισμός που θυμίζει βωμό. (αριστερή σελίδα)

Κρύσταλλοι ασβεστίτη που ανακαλύψαμε στα νέα τμήματα δίνουν άλλη διάσταση στον διάκοσμο του σπηλαίου. Έχουν δημιουργηθεί από το νερό το οποίο καλύπτει την άκρη ενός σταλαγμίτη την εποχή των βροχών. Βρίσκονται σε πολύ χαμηλά περάσματα που πλημμυρίζουν περιοδικά.

Ζαλαβρός αναλαμβάνει να βρει άτομα που θα μας βοηθήσουν αλλά η πρώτη επιλογή αποδεικνύεται άστοχη, αφού οι δύο αποχωρούν 50 μέτρα μετά την είσοδο θεωρώντας ασήκωτους τους σάκους. Ο **Γιώργος Έξαρχος** και ο **Παναγιώτης Γούσιας** που τους αντικατέστησαν, αποδείχθηκαν πολύτιμοι. Γρήγορα εκπαιδεύτηκαν από τον Πάλμιερ στην χρήση των φλας και έμαθαν όλους τους περίπλοκους χειρισμούς στη σύνδεσή τους με τα φωτοκύτταρα. Περάσαμε μαζί σχεδόν 180 ώρες μέσα στη σπηλιά κουβαλώντας ασήκωτους σάκους με μπαταρίες, περνώντας τα φωτογραφικά από

στενώματα που ίσα χωρούσαμε και εξερευνώντας μύρια περάσματα που μας οδήγησαν σε απίστευτα όμορφα τμήματα του σπηλαιίου, άγνωστα μέχρι τότε.

Στην αρχή φωτογραφίσαμε τις μεγάλες αίθουσες. Σκορπίσαμε σε αυτές μεγάλα ηλεκτρονικά φλας, που το καθένα τους κρύφτηκε έντεχνα πίσω από σταλαγμίτες και κολώνες. Φωτοκύτταρα συνέδεσαν όλα αυτά, ώστε όλα μαζί να φωτίσουν τον χώρο σαν να μπήκε το φως του ήλιου μέσα. Η διαδικασία ακούγεται απλή, αλλά δεν είναι. Το κάθε φλας έπρεπε σχεδόν να ισορροπήσει επάνω σε ανεπαύτητα εξο-

γκώματα σταλαγμιτών χωρίς να φαίνεται φωτίζοντας παράλληλα το κατάλληλο σημείο. Κατόπιν ελέγχσαμε όλα ένα-ένα εάν άναβαν ενεργοποιημένα από τα φωτοκύτταρα. Πάντα υπήρχε ένα καλώδιο κακά τοποθετημένο ή ένα φωτοκύτταρο προβληματικό που απαιτούσε διόρθωση. Πολλές φορές χρειαζόταν πάνω από μια ώρα σε κάθε λήψη μόνο για δοκιμές του φωτισμού. Ακολουθούσε η φλασομέτρηση κάθε φλας ξεχωριστά, η ρύθμιση στο κατάλληλο διάφραγμα, η λήψη πρώτα με ψηφιακές μηχανές για να δούμε στην οθόνη άμεσα το αποτέλεσμα και τέλος η λήψη σε φιλμ μεγάλου φορμά για μια πιο ποιητική λήψη. Η δουλειά κυλούσε πολύ αργά, σχεδόν μία ολόκληρη μέρα, από τις 8 το πρωί μέχρι τις 9 το βράδυ για κάθε αίθουσα. Ο χρόνος μέσα στη σπηλιά, ανάμεσα στους απαραίτητους εκνευρισμούς και τα αστεία, κυλούσε γρήγορα.

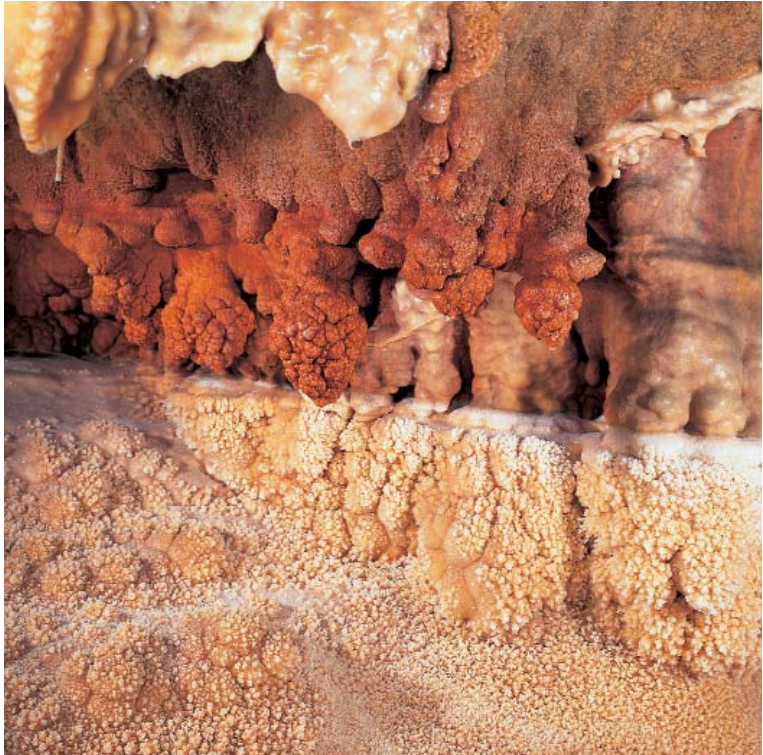
Όταν τελείωσε το τουριστικό τμήμα και πιάσαμε τις σκοτεινές αίθουσες, η σπηλιά μας αποκαλύφθηκε σε όλο της το μεγαλείο. Ο λιθωματικός διάκοσμος μακριά από τα φώτα που αναπόφευκτα ευνοούν την δημιουργία κυανοφύκων (πρασινάδα) έλαμπε στα φώτα μας. Δεκάδες αποχρώσεις, λευκές, κόκκινες, κίτρινες αποτύπωσαν οι φωτογραφικές μας μηχανές.

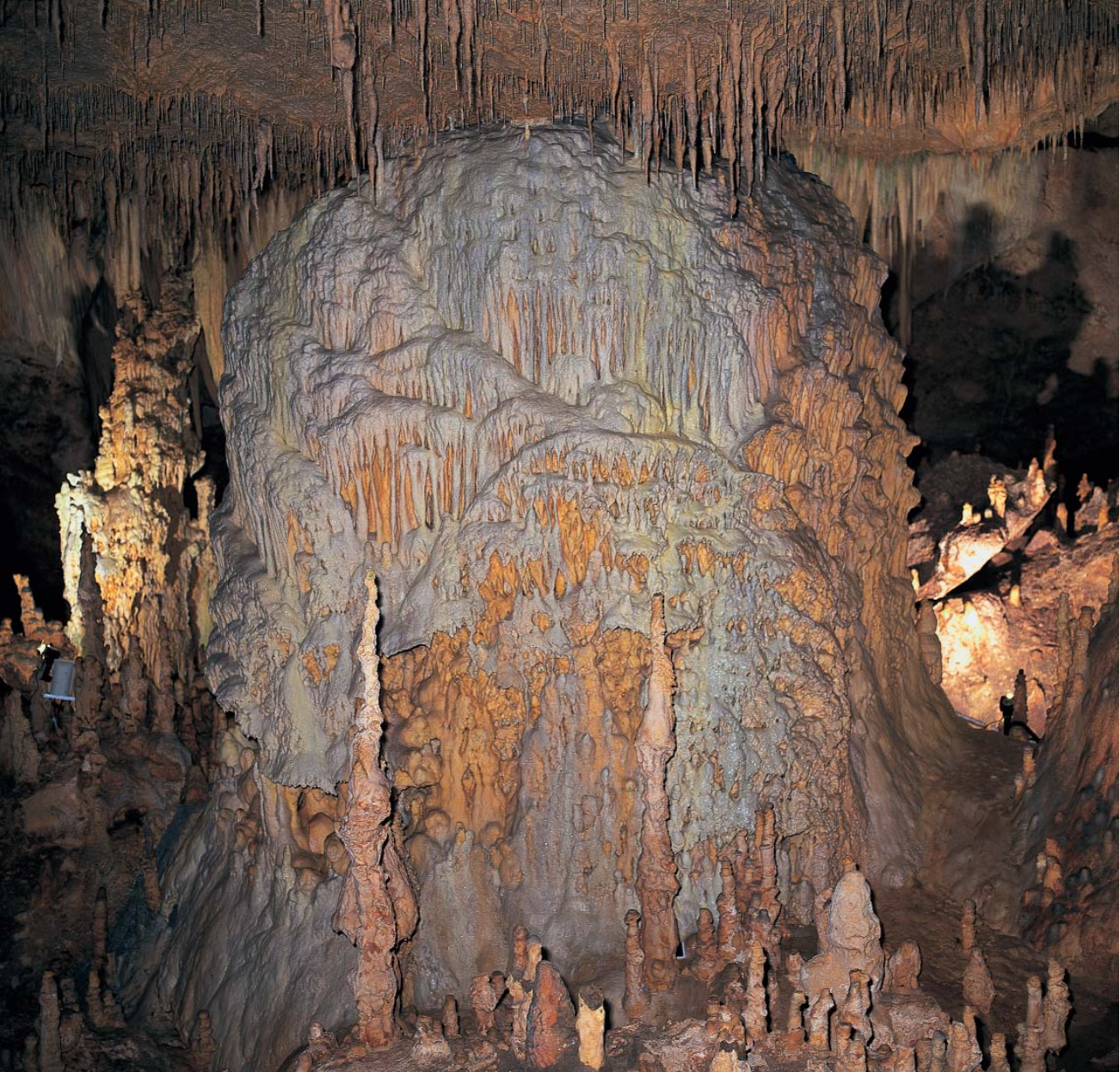
Το σκοτάδι είναι απαραίτητο συστατικό για την ομορφιά των σπηλαίων. Μέσα εδώ υπάρχουν λίμνες με κρυστάλλινα νερά και δαντελωτά λιθω-

ματικά τοιχώματα. Με μεγάλη προσοχή τις φωτίσαμε χωρίς να λείπουν τα απρόοπτα, όπως το πέσιμο κάποιου φλας στο νερό, ευτυχώς όχι και φωτογραφικής μηχανής. Οι ψηφιακές οθόνες μας φανέρωσαν εικόνες απίστευτης ομορφιάς.

Το εξερευνημένο τμήμα του σπηλαίου τελείωνε με δεκάδες στενώματα. Αρχίσαμε να τα εξερευνούμε ένα-ένα συστηματικά αλλά κάθετα, που κατεβαίναμε με αντιστήριξη. Άλλα οριζόντια άλλα τόσο στενά που το πέρασμά τους αποτελούσε ξεχωριστή δοκιμασία. Εκεί που η σπηλιά έμοιαζε να κλείνει μια σχισμή, ένα τούνελ, μια στροφή και να η συνέχεια. Κάποια

Όταν οι λίμνες του σπηλαίου στεγνώσουν ο κρυστάλλινος πυθμένας τους αποκαλύπτεται. Κάθε χρόνο νέο ανθρακικό υλικό αποτίθεται. Έτσι αυξάνει το ύψος των λιθωματικών τοιχωμάτων και νέοι κρύσταλλοι δημιουργούνται. (Αριστερά) Η αλλαγή χρώματος από λευκό σε κόκκινο σηματοδοτούν τη στάθμη του νερού όταν αυτά κατακλύζουν την περιοχή αυτή του σπηλαίου. Σφαιρόμορφοι σταλακτίτες κοσμούν την οροφή της χαμηλής γαλαρίας.

μέρη ήταν τόσο λαβυρινθώδη που ενώ ακούγαμε ο ένας τον άλλο δεν μπορούσαμε να συναντηθούμε. Μια μέρα ο Γιώργος ο Έξαρχος, χώθηκε σε κάποια στενώματα, βρέθηκε σε κάποιες ανεξερεύνητες έως τότε αίθουσες αλλά έχασε τον δρόμο της επιστροφής. Περιπλανήθηκε για αρκετή ώρα και μη έχοντας αρκετή σπηλαιολογική εμπειρία, πανικοβλήθηκε. Τον άκουσα να με φωνάζει και του απάντησα χωρίς να καταφέρνω να τον δω. Δεν άργησα να βρω τις κατάλληλες διόδους για να τον πλησιάσω, αλλά μέχρι τότε τα χρειάστηκε τόσο που έκτοτε δεν με άφησε από κοντά.

Εξερευνώντας για μέρες, ένας-ένας οι κρυφοί θησαυροί της σπηλιάς μας αποκαλύφθηκαν. Λίμνες με πέτρινα νούφαρα και κρύσταλλοι λαμπεροί σαν διαμάντια αντίκρουσαν για πρώτη φορά το φως. Όσο πιο όμορφα τμήματα βρῆκαμε, τόσο πιο πολύ ο ενθουσιασμός της εξερεύνησης μας κυριεύε. Ψάχναμε για περσάματα συστηματικά, σε όλα τα πλευρά του σπηλαίου στην αρχή κάθε ημέρας και μετά το μεσημέρι τα φωτογραφίζαμε. Άλλο να το λες όμως και άλλο να το κάνεις. Μερικοί κρύσταλλοι βρίσκονταν σε τόσο δυσπρόσιτα σημεία που δεν μπορούσαμε να τους φωτογραφίσουμε.

Αλλού το κεφάλι μας δεν χωρούσε με το κρόνος και το βγάξαμε ρισκάροντας ένα οδυνηρό κτύπημα στους κοφτερούς κρυστάλλους. Και από αυτό να γλίτωνες δεν μπορούσες να αποφύγεις τα τρυπήματα στα χέρια, τους αγκώνες και τα γόνατα καθώς στερεωνόμασταν στα χαμηλά τούνελ. Το βράδυ κάθε ημέρας βγάξαμε από την σπηλιά τις άδειες μπαταρίες, που τις πηγαίναμε για φόρτιση σε ένα μαγαζάκι κοντά στην είσοδο που μας παραχωρήθηκε από την Διεύθυνση του Σπηλαιού. Εκεί ο χώρος γέμιζε από πολύπριζα και τροφοδοτικά που θα ξαναγέμιζαν τις μπαταρίες μέχρι την επομένη.

Όταν τελείωσε επιτέλους η φωτογράφιση, ένα διαφορετικό, από ό,τι μέχρι τότε ήταν γνωστό, σπήλαιο παρουσιάστηκε σε ειδική προβολή που έγινε σε αίθουσα του Περάματος, παρουσία όλων των κατοίκων. Πολλοί με δυσκολία πίστευαν ότι αυτά που έβλεπαν βρίσκονταν μέσα στην σπηλιά τους τόσο καιρό και δεν τα γνώριζαν.

Ένα από τα θέματα που άρεσαν πολύ ήταν οι φωτογραφίες των ζώων του σπηλαιού. Κατάφερα να φωτογραφίσω από κοντά νυχτερίδες, δολιχοπόδα και αράχνες. Οι νυχτερίδες που, όπως αναφέρει ο Κώστας Κασβίλης, ήταν πολλές πριν την τουριστική αξιοποίηση του σπηλαιού, τώρα έχουν απομείνει ελάχιστες στα μη τουριστικά τμήματα και κοντά στην έξοδο στα ψηλότερα σημεία. Η παρουσία τους υποδηλώνει την ύπαρξη φυσικών εισόδων

στο σπήλαιο, που δεν έχουν ακόμη εντοπισθεί. Ο πληθυσμός των νυχτερίδων έχει μειωθεί δραματικά εξ αιτίας του φωτισμού και της ανθρώπινης παρουσίας στο σπήλαιο. Το θετικό είναι ότι σταμάτησε να συσσωρεύεται στο εσωτερικό του σπηλαιού, το γουάνο, η κοπριά τους, που έχει διαβρωτική επίπτωση στον λιθωματικό διάκοσμο. Παράδειγμα η αίθουσα που ονομάζεται "Νεκρή Πολιτεία" όπου οι σταλαγμίτες είναι βαθειά διαβρωμένοι.

Ένας από τους κατοίκους του σπηλαιού είναι και η αράχνη "META BRUNETI". Είναι σπηλαιόβια και αποθέτει τα αυγά της σε ένα κουκούλι που φτιάχνει και προστατεύει πεισματικά όταν το προσεγγίσουμε.

Τα δολιχοπόδα έχουν έντονη παρουσία. Ο Γιάννης Πετρόχειλος εντόπισε στο σπήλαιο ένα είδος δολιχοπόδου, το οποίο ο Γάλλος βιοσπηλαιολόγος Chappuis αφού το μελέτησε κατέληξε στο συμπέρασμα ότι είναι νέο είδος και το ονόμασε "ΔΟΛΙΧΟΠΟΔΟ PETROCHILOZI".

Στην πανίδα του σπηλαιού κατά τον Σουηδό Καθηγητή K. Lindberg περιλαμβάνονται ολιγοχέτες, ισόποδα, αμφίποδα, διπλόποδα, κολεμβόλα, κτλ.

Η αγροτική "θυμωσιά" ο μεγαλύτερος σταλαγματικός σχηματισμός του σπηλαιού μοιάζει να στηρίζει την οροφή της αίθουσας των "ΑΝΑΚΤΟΡΩΝ". Βρίσκεται ακριβώς απέναντι από τον εξώστη στο υψηλότερο σημείο του θαλάμου και αποτελεί ένα από τα σημαντικότερα αξιοθέατα της σπηλιάς. Στην πανίδα του σπηλαιού περιλαμβάνονται οι νυχτερίδες αράχνες και δολιχοπόδα.

Ιδιαίτερο χαρακτηριστικό του σπηλαίου του Περάματος είναι η ποικιλία των σταλακτιτικών μορφών. Κατά την Άννα Πετρόχειλου είναι **19 διαφορετικά είδη**. Η λαμπρότητα των σπηλαιολογικών αποθεμάτων και η ταχύτητα ανάπτυξής τους είναι ιδιαίτερα έντονη στα χαμηλά σημεία του σπηλαίου, όπου σχηματίζονται μικρές περιοδικές λίμνες, Λιθωματικές αποθέσεις που μοιάζουν με **νούφαρα** και άλλες με **νεφροειδή μορφή** που συναντάμε εδώ είναι μορφές λιθωματικού διάκουσμου πολύ σπάνιες σε παγκόσμια κλίμακα. Οι ανακρυσταλλώσεις ασβεστίτη και αραγωνίτη είναι πανταχού παρούσες σε αυτά τα τμήματα. Πρόκειται για το ίδιο ορυκτό, ανθρακικό ασβέστιο, που όμως κρυσταλλώνεται σε δύο συστήματα, στο **τριγωνικό (ασβεστίτης)** και στο **ρομβικό (αραγωνίτης)**.

Τους χειμερινούς μήνες τα νερά που εισχωρούν στις σχισμές (διακλάσεις) του λόφου Γορίτσα διαλύουν το ανθρακικό ασβέστιο, από το οποίο αποτελείται το βουνό, με την βοήθεια του διοξειδίου του άνθρακα που περνούν από την υπερκείμενη φυτική γη. Η μετατροπή του ανθρακικού ασβεστίου σε δυσόξινο ανθρακικό βρίσκεται στην βάση αυτής της διαδικασίας. Τα νερά μέσα από ρωγμές και τριχοειδή περάσματα καταλήγουν στο σπήλαιο. Εκεί με την πτώση της μερικής πίεσης αποθέτουν το περιεχόμενο του αδιάλυτου πια μετά την εκπομπή του διοξειδίου του άνθρακα, το οποίο κρυσταλλώνεται σχηματίζοντας πρώτα σταλακτίτες στην οροφή και κατόπιν σταλαγμίτες, όταν οι σταγόνες πέσουν στο δάπεδο. Τα λιθωματικά αυτά αποθέματα με την πάροδο δεκάδων έως εκατοντάδων ετών παίρνουν μεγάλες διαστάσεις και ενίοτε ενώνονται σχηματίζοντας **κολώνες** που με την σειρά τους στηρίζουν την οροφή καλυτερεύοντας την στατικότητα του σπηλαίου.

Εκτός από τους σταλακτίτες και σταλαγμίτες, τα νερά που ρέουν στο δάπεδο σχηματίζουν **λιθωματικές λεκάνες (GOUR)**. Καθώς τα νερά περιοδικά υπερχειλίζουν πάνω από αυτές, το ύψος τους μεγαλώνει και τα νερά που συγκρατούν σχηματίζουν μικρές ή μεγάλες λίμνες. Όταν τους θερινούς μήνες οι λίμνες στεγνώσουν το περιεχόμενο στο νερό ανθρακικό ασβέστιο κρυσταλλώνεται στα τοιχώματα και δημιουργούνται οι κρύσταλλοι. Ιδιαίτερα έντονη είναι η εναπόθεση και ακολούθως η κρυστάλλωση στο επάνω μέρος κοντά στα τοιχώ-

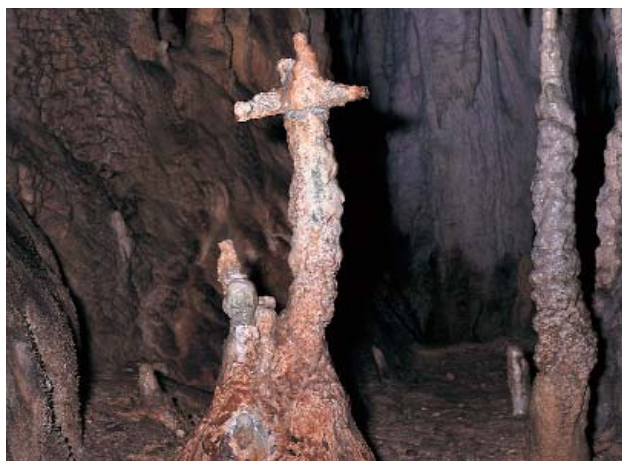
ματα των λιμνών όπου δημιουργούνται ανθόμορφες κρυσταλλικές μορφές. Ο πυθμένας των λιμνών σκεπάζεται από λευκούς κρυστάλλους που αντανακλούν στο φως και δίνουν την εντύπωση ότι είναι διαμάντια. Κάποιοι σταλακτίτες, που φθάνουν μέχρι την επιφάνεια των λιμνών, καλύπτονται περιοδικά στην άκρη τους από τα νερά και οι αποκρυσταλλώσεις εκεί τους δίνουν την μορφή ροπαλού.

Μια σπάνια μορφή σταλαγμίτη στο σπήλαιο Περάματος έχει την μορφή Σταυρού. Στην Ελλάδα τέτοιους σταλαγμιτικούς σταυρούς έχουμε δύο στο σπήλαιο του **Σαμωνά** στην **Κρήτη** βυθισμένους στο νερό μιας υπόγειας λίμνης και έναν στο σπήλαιο **Αλιστράτης Σερρών**.

Ολοκληρώντας με το Σπήλαιο Περάματος θα λέγαμε, ότι η κατοίκησή του την προϊστορική εποχή, παρ' όλο που δεν προκύπτει από ευρήματα, είναι πιθανή αφού σίγουρα υπήρχε είσοδος από την οποία μπαινόβγαίνουν οι αρχοῦδες, των οποίων βρέθηκαν τα οστά.

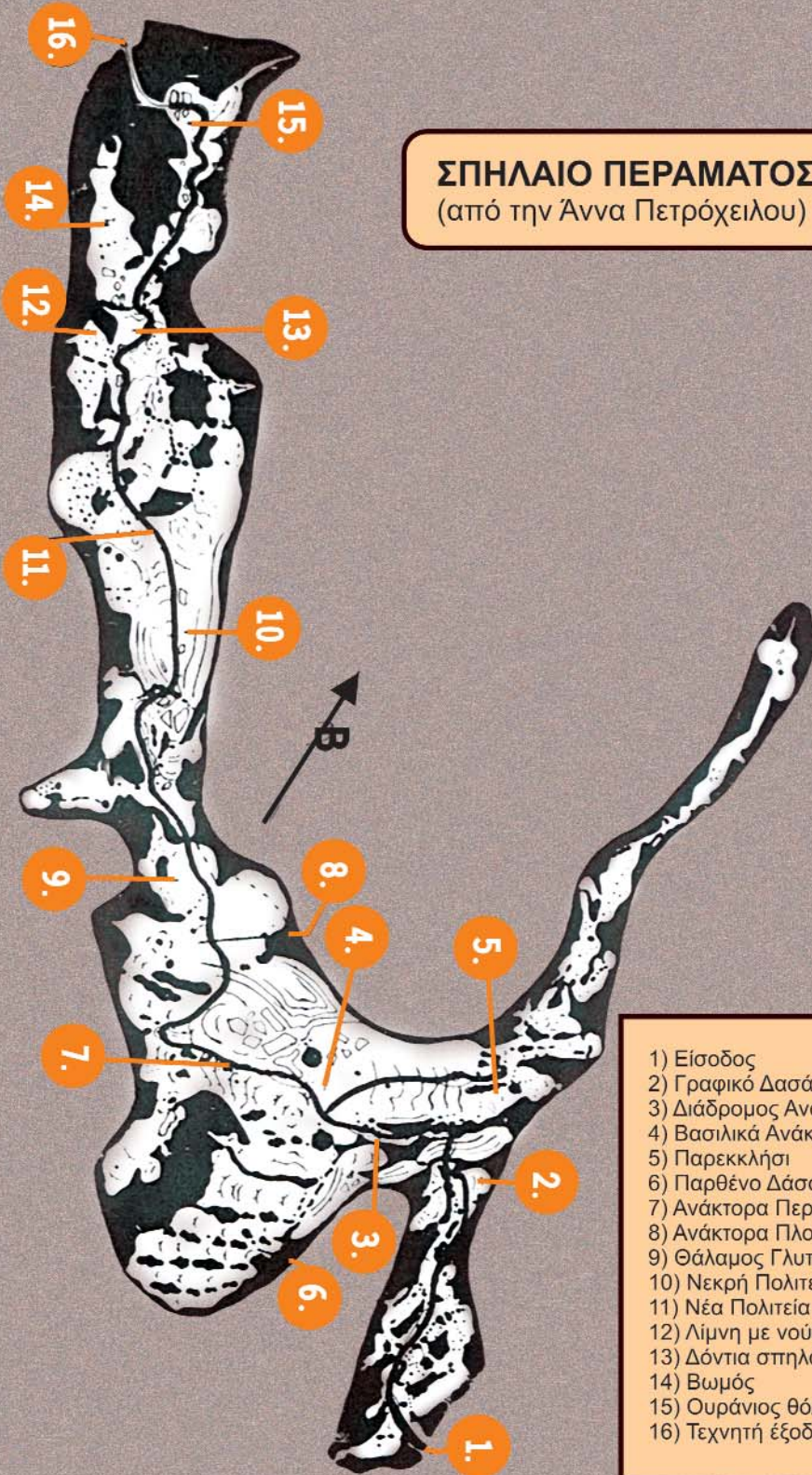
Το σπήλαιο του Περάματος, που είναι τουριστικά επισκέψιμο όλες τις ημέρες του έτους, αποτελεί σίγουρα ένα από τα πιο αξιολογημένα ελληνικά σπήλαια και ένας φυσικός εθνικός θησαυρός που πρέπει όλοι να συμβάλλουμε για την προστασία του. **e**

Ο χαρακτηριστικός σταλαγμίτης με σχήμα σταυρού βρίσκεται στην αίθουσα "ΠΑΡΕΚΚΛΗΣΙ" κοντά στην είσοδο της σπηλιάς. Είναι το σύμβολο του σπηλαίου και η δημιουργία του κατά πάσα πιθανότητα οφείλεται σε τυχαίο γεγονός.

ΣΠΗΛΛΑΙΟ ΠΕΡΑΜΑΤΟΣ

(από την Άννα Πετρόχειλου)

- 1) Είσοδος
- 2) Γραφικό Δασάκι
- 3) Διάδρομος Ανακτόρων
- 4) Βασιλικά Ανάκτορα
- 5) Παρεκκλήσι
- 6) Παρθένο Δάσος
- 7) Ανάκτορα Περσεφόνης
- 8) Ανάκτορα Πλούτωνα
- 9) Θάλαμος Γλυτσίνας
- 10) Νεκρή Πολιτεία
- 11) Νέα Πολιτεία
- 12) Λίμνη με νούφαρα
- 13) Δόντια σπηλαιάς άρκτου
- 14) Βωμός
- 15) Ουράνιος θόλος
- 16) Τεχνητή έξοδος